

nazi, Finci, Gaon, Kabiljo, Kajon, Kalderon, Kamhi, Katan, Konforti, Kunorti, Levi, Maestro, Montiljo, Ovadija, Ozmo, Pardo, Pesah, Pinto, Salom. Hitvесеik neve pedig gyakran hordoz magában valamit a távoli verőfényes országok zenéjéből és költészetéből: Anula, Gentila, Djoja, Rika, Masalta, Luna, Buena, Palomba, Simha, Oro.

E szavak és betűk mögött a kicsiny és nyüzsgő szefárd világ sejlik fel gyerekkoromból. A kereskedők, magas fezzel a fejükön, görnyedt hordárok, zsbárusok, a műhelyek lépcsőjén görnyedező mesterek, megvénült feleségeik, még keleties szefárd viseletben, gyerekeik, akik jól öltözöttek – a gazdagabbja és a nyomorúságos, sovány szegényebbje. Érzem udvaraik illatát, s hallom szapora spanyol, torokból feltörő kiáltásukat, mely a mi szavainkkal keveredik. Egy letűnt világ. S hogy nincs többé, ezt tudatja e temető is egy nép nagy drámájának élő jeleivel és látható nyomaival.

A legelső, ami szembeötlik, a nem gyakori, de feltűnő nyomok egyes sírköveken. Van, amelyiken Salomon betűjének hatágu csillagát sértették meg, van, ahol durván szétzúzták az elhunyt fényképét. Ezek a megszálló és usztasa látogatók nyomai, beteges gyűlöletük és sötét primitívségük, puskatus vagy csizmák nyomai.

Egy sor műköből készült, egyforma sírjelre bukkanak, szefárd férfiak és asszonyok nevével, melyek után – mintha csak fogsíkkorgatva sziszegték volna – csupán ennyi áll: „Megh.

1941. V. 24., 1941. V. 12., 1941. VI. 2., 1941. VI. 12...” Csak így, sorban egymás után, s csak ennyi. Az emberek pedig emlékeznek 1941 e tavaszi és nyári hónapjaira. Tudnak rólok. S ezek itt csak azok a ritkábbak, akiknek sírjuk van.

Simon Katan sírján, aki 1871-ben született, s oly szerencsés volt, hogy már 1933-ban elhunyt, a felirat alá a fekete kölapra most, utólag, ezt vésték be: „1882–1942. Dona Katan sírja ismeretlen. A fasiszta lágerben pusztult el, emléke pedig itt férje sírjához fűződik.”

Másoknak ezerszám nincs ennyi sírjelük sem. Sorsukat az a nagy piramis magyarázza, melyet fehér kőből a temető felső végén emeltek. Ez áll rajta: „A zsidóknak, az elesett harcosoknak és a fasiszmus áldozatainak. – Jasenovac – Stara Gradiška – Djakovko – Jadovno – Loborgrad – Auschwitz – Bergen-Belsen.”

Ezeknek az embereknek ez a tragikus földrajzuk, akik többségükben nem vágytak arra, hogy szülővárosuknál, otthonuknál és boltjuknál sokkalta többet ismerjenek meg. Megsemmisített és gyökerükben kiirtott szefárdjaink jelképes sírja ez. Itt állok, tenyerem a kővön, miként sokan fognak még itt állni, elveszek a sajoj részvétben, s a gondolatokban a közös önvédelemről, melyet az emberiségnek, ha joggal akarja viselni e nevet, meg kell szerveznie minden nemzetközi gaztett ellen, s így kell biztos gátat vetnie és valóságos bosszút állnia az emberek és népek minden gyilkosának gyilkosán.

VUJICSICS SZTOJÁN FORDÍTÁSA

DAVID ALBAHARI*

CINK

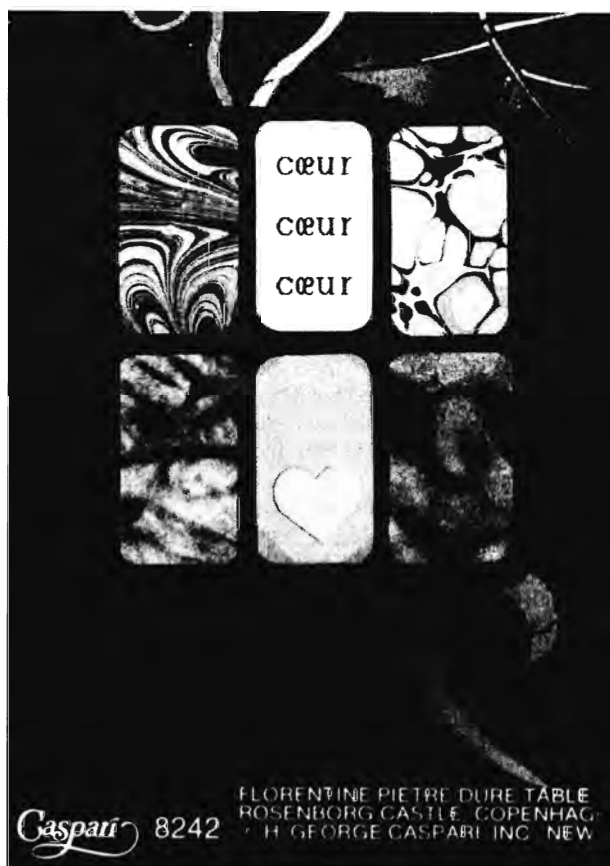
Történt Iowában, hogy napokig ki sem mozdultam a szobából. Csak ültem az ablak előtt, és az eget bámultam. Ha fölkeltem is, mindössze azért, hogy megnézzem a virágokat a parkban. A postámért és az újságokért csupán a bejárati ajtóig mentem, vagy kimentem a fürdőszobába és a konyhába, ez volt minden. Ám a helyiség sem volt sokkal nagyobb. Ültem az ablak előtt, és néztem, hogyan vonulnak a felhők, hogyan váltja a nappalt az éjszaka. Izgalmas egyszerűség. Egyszer valaki kopogtatott az ajtón. Az alattam lévő emeletről régi rock and roll-dallamok szóltak hangosan. Este megborotválkoztam, és egy vércsepp, amint azt vártam, kibuggyant az államom, és lekúszott a nyakamba. Néztem, hogyan veszi fel a piros csepp a harcot a fizikai törvénnyel, s hogyan igyekszik megtartani labdaszerű formáját. A labda

*David Albahari prózaíró, műfordító 1948-ban született Zimonyban. A belgrádi egyetem bölcsészkarán szerzett diplomát. Szerb nyelven ír. 1973-ban látott napvilágot első elbeszéléskötete (*Porodično vreme*), ezt követte további négy, melyek közül 1982-ben az *Opis smrti* című elnyerte az Andrić-díjat. Legutóbb 1988-ban *Cink* című kisregényével aratott sikert, ebből közöljük az alábbi részletet. Műveiből angol és olasz nyelvtérületen is megjelentek fordítások. Magyarul a *Nagyvilág* című folyóiratban olvashatók novellái, valamint az *Apám evangéliuma* címen a Fórum Kiadónál (Novi Sad, 1989) megjelent, válogatott novelláinak kötetében.

engedett a nyomásnak, az erőterek szétestek, és a cseppből folyam lett, szétzúzott gömb.

Igyekeztem összeszedni magam. Talán nem metafora minden? Talán nem írhatnék úgy, akár egy kitalált kislányról, hogy valójában az apámról beszélek? Elmentem az egyetem könyvesboltjába, és vettem néhány nagy fehér papírlapot. Két táblázatot rajzoltam, amolyan elemek táblázatához hasonlót, amely az emberi lélek egyszerűsített képét volt hivatva ábrázolni. Meg akartam győződni arról, hogy valós és képzeletbeli kö-

SZENES ZSUZSA: KIS PASZIÁNSZ

zött nem létezik semmilyen különbség. Nem láttam be, hogy miközben a hasonlóságokat bizonyítom, a különbségeket növelem. Papírlapokat ragasztottam egymásra az ablaküvegen, és átrajzoltam az árnyékolt felületeket. A szembetűnő különbségeket piros filctollal húztam alá; a legkirívóbb különbséget természetesen nem tudtam megoldani. Apám ugyanis halott volt. Ez azt jelentené, hogy a kiagyalt személyt először meg kellene ölni, s csak azután feléleszteni! Ha elképzelem a valós személyt, és mellé helyezem az elképzelt nem létező személyt, a valódi személy lényé talán teljesebb, mint a nem létező lényé? Vagy, ahogy mondani szokás, a képzelet eltörli a különbségeket. Ám mi történik, ha megszűnik a képzelet? Ha feltételezzük, hogy az, ami kigondolt, eltűnik, amit nem könnyű bizonyítani, de mégis tételezzük föl, a valóságos cáfolhatatlanul megmarad. Más szóval, vajon valóságos-e a halál?

Meg se próbálhatom rekonstruálni az életét. Minden életrajz ugyanolyan mértékben fölösleges, amennyiben az önéletrajz jogot formál az igazságra. Egy tanú nem tanú, de két tanú kijelentése sohasem egybehangzó. Az igazi életrajz teljes életet kíván, de az életből legalább annyit, mint amennyit az életrajz alanya megélt. Könyv arányaival mérve, olyan könyvre volna szükségünk, mint amelyet még senki se látott, de még az sem válaszolná meg a legegyszerűbb kérdéseket. Az összetettek-ről nem is beszélve. Heidegger mondta állítólag, hogy

minden ember úgy születik, ahogy sokan, de úgy hal meg, mint egyetlen. Melyik életrajz képes feljegyezni ezt az átmenetet a sokaságból a magányba?

Sok módszer van arra, hogy emlékezzünk a halálra. Apám halálára leginkább a levelek rezgő árnyékából emlékszem, melyen lépkedtem. A zimonyi kórházhoz, ahová Izraelből való hazatérésünk után szállítottuk, úgy jutottam el, hogy keresztülmentem a városi parkon. Egyik kezemben, műanyag zacskóban, gyümölcsöt vittem neki, vagy edényben levest. A levelek árnyai ott kúsztak-másztak a felpúposodott aszfalton, és két lehetőséget hagytak: rájuk lépni vagy kikerülni őket. Apám nem akart enni. Az almák ott rohadtak az éjjeliszekrényen, a narancsok egyre csak fonnyadoztak, a cseresznyéből is ragacsos massa lett. A leves kihűlt, és zsirtakarót vont maga fölé. Ő meg ott feküdt, meztelenül, szétvetett lábbal, s lógott belőle a katéter. Összeaszott testén a bordák és a medencecsont kiszögellései. Akkor már az ő meztelensége a mindennapos rutin része lett, s kettőnk között semmi biblikus nem létezett többé. A látogatók három óra után jöttek. Augusztus volt, mindenki verejtékezett, mindenkinek egyaránt kellemetlen volt, mégis mindenki úgy tett, mintha nem venne észre semmit. De mit is lehetett volna észrevenni? A teste már halott, ám ha valami még élt, akkor az a szeme volt. Az élet töltésétől megnagyobbodott szem az örültehez volt hasonlatos. Olyan tudást sugallt ez a szem-pár, amelyet mindig is elérhetetlennek érezek. Ha a szemén át táplálható lett volna, bizonyára életben marad.

SZENES ZSUZSA: KIS PASZIÁNSZ

Tel-Avivban, a másik kórházban, amikor végre megszólalt, a sok motyogás és nyöszörgés közepette sikerült felismernem egy szót: „Bécs”. Szinte napokat töltöttem ott az ágya mellett, ő időnként elszenderedett, aztán felriadt, s mondogatta: „Bécs, Bécs”, igyekezett valamit megmagyarázni, aztán ismét álomba merült, lassan, miként a tűz is kialszik. Anyámnak később eszébe jutott, hogy apa mesélt neki valamit arról, hogy fiatalemberként, talán a bátyjával, Bécsben járt. De hogy ott mit csináltak, arról nem volt tudomása. Mikor lehetett? Talán a húszas évek végén, noha ebben sem volt biztos. Apa akkor járt az orvosi karra Zágrábban, s könnyen szánhatta el magát ilyen utazásra. Ám hogy ott mi történhetett, milyen élményt szerzett, egyedül vagy a bátyjával együtt? Próbálgattam kérdezni, de akkor már egy másik kórházban volt, sorrend szerint a negyedikben, Belgrádban, ahol majd be is végzi, és maradt belőle egy darabka, amely létezésének megszűntét óhajtotta. Talán egy nyilvánosházban voltak, mindketten ugyanazzal a nővel? Talán első utazása a nagyvilágba jelentette a megbizonyosodást valamiről, amit később soha nem mondott el senkinek, de lelkében fátkyaként hordozott? Vagy talán egyszerűen csak lelki nyugalmat érzett, nem sejtve az örültségeket, amelyekben az a város csakhamar tevőlegesen is részt vett? Iowa City egyetemi könyvtárában a judaizmussal kapcsolatos és számtalan könyvespolcot megtöltő kötetek között találtam olyanokat, amelyek az egykori Bécsről szóltak, gazdagon illusztrálva. Figyelmesen lapozgattam, megerőltetve magam: vajon melyik fényképen érem utol apámat, egyedül, vagy éppen a testvérével? A képekről ezernyi zsidó szempár tekintett vissza rám. Egyik sem volt az apám. Túlságosan sok alak szorult árnyékba, és nagyon sok volt a totálkép, melyeken az asszonyok fehér, a férfiak csupán fekete pontok voltak. Az elmosódó emberalakok között a Praterben a kávéház előtt egyikük talán lehetett volna épp az apám is. Vagy a piacon, egy krumpolíáruslány mögött. Vagy a Tabor utca felől jövő villamoson az a magába roskadt ember, kalapja kissé a szemébe húzva? Vagy ott az a másik kettő, szürkületkor, a S. H. Goldstein üzlet bejáratánál? Most már késő. Lapozgattam volna ugyanúgy Lisszabonról vagy Buenos Airesről szóló albumokat is, vagy mindazon helyekről szóló könyveket, ahol apám sose járt. Mindegyikben találnék olyan árnyalakat, amely valóságként kínálkozna.

Mindez nagyon is bonyolult. Meghátválás, holott közeledni kellene. Majdnem azt mondtam: „Nincs itt rend” – de minek is kellene összekapcsolni a halált a renddel?

Amerikában magányos voltam. Ahogyan az emberek száma nőtt körülöttem, úgy lebegtem egyre inkább ma-

gam fölött. Kibújtam a fejem búbján, és néztem, amint az ismeretlen emberekkel beszélgetek. A hozzám közeledő nőket gyengéden elhárítottam, no nem mozdulattal, hanem szavakkal, válogatott szavakkal, melyek magukon viselték sajátos, de meghatározhatatlan hangsúlyomat. Csupán néhány indián, egy kínai férfi és egy néger nő számára voltam nyitott; ez utóbbival Faulknerről beszélgettünk. A magányom a lakottság sűrűségével arányosan erősödött. New Yorkban például, gondoltam, belehalnék a bánatba. A Cagnon de Chelly mélyén belegázoltam a patakba, és bámultam, ahogy a víz áztatja a farmernadrágom szegélyét. Megfogadva egy főiskolai turisztikai zsebkönyv tanácsát, Tooba Cityben beültem a „Kamionosok megállója”-hoz címzett vendéglőbe, megettem egy adagot a „világ legjobb *takó*”-jából, ami a navaho indiánok és a mexikóiak hagyományos étele. Miközben ettem, egy részeg indián hányt a vécében. Eszembe jutott apám. Ő is ugyanígy hányt, hangos ordítás közepette, mintha szétmarná a nyelvcsövét mindaz, amit visszaöklendezik, vagy mintha erőszakkal vennének el tőle valamit, amiről oly régóta hitte, hogy csakis az övé, s meg akarja őrizni. A *tako* viszont mindezek ellenére kitűnő volt. Fizettem az indián pincérnőnek, akinek a hátát sűrű hajfonat verdeste. Az étterem előtti parkolóban két kamion állt, egy nyitott teherautó, meg az én kocsim. Az oszlophoz, melyen gumiemberke himbálódzott, reklámozva az autógumikat és a *takót*, vadonatúj kerékpárt kötöttek. Innen Tooba City semmitmondó város volt, annak ellenére, hogy az útkereszteződésben tábla igazított a dinoszaurusz nyomainak irányába. Láttam ezeket a nyomokat; háromujjú, meglepően kicsi lábnyomok, belemélyedve a köfelületbe, amely minden valószínűség szerint iszap volt. Néhány árva pult nyikorgott a sivatagi szélben. Hamarosán éreztem a homokszemcséket a fogaim között. Az egyik pulton „Indián ékszer, indián szőnyeg” felirat. Láttam ilyen szőnyegetek Santa Fében is, a múzeumban. Bizonyos motívumok hihetetlenül hasonlítottak a dél-szerbiai szőnyegekhez. Miért is ne? Ha két ember, több ezer kilométerre egymástól, képes azonos módon hányni, akkor a szőnyegminták miért ne lehetnének azonosak? Talán az indián is ugyanúgy hal meg majd, mint az apám, éjszaka, rejtve a kíváncsi pillantások elől. És talán az öklendezés a szűk vécében még csak egy fájdalmas pont volt a saját többség alóli felszabaduláshoz, a felismeréshez, hogy az ember végezetül egyedül van a világon. *Végezetül*: milyen végleges, milyen megmásíthatatlan ez a szó! Még napokkal később is találtam homokszemcséket a bőrömön. Nem segített a tusolás, hajmosás, de még a szélben való légfürdőzés sem.

VUJICSICS MARIETTA FORDÍTÁSA